



Erfgoedrapport Breda 37

Breda Haagdijk 145 Pelmolenstraat 4

Archeologische begeleiding met beperkte verstoring

drs. G.J.A. Sophie



Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Breda Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4
ErfgoedRapport Breda 37

Auteurs: drs. G.J.A. Sophie
Redactie: drs. F.J.C. Peters
Eindredactie en autorisatie: drs. J.P.C.A. Hendriks

Veldwerk: drs. G.J.A. Sophie, H. de Kievith, drs. F.J.C. Peters
Senior archeoloog: drs. F.J.C. Peters

Ontwerp en lay-out: Studio Maaïke Klijn
Druk: Verhoek Printing Consultants

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2010



Directie RO
Afdeling Stedenbouw en Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda
Haagdijk 145 /
Pelmolenstraat 4
Archeologische
begeleiding
met beperkte
verstoring

drs. Gerjan Sophie

Inhoudsopgave

1	Inleiding – 7
2	Ligging en aard van het terrein – 9
3	Landschappelijke gegevens – 11
4	Archeologische achtergronden – 13
5	Doelstelling – 15
6	Werkwijze – 17
7	Resultaten – 19
8	Conclusie – 23
9	Waardering en aanbeveling – 25
10	Literatuur – 27

1

INLEIDING

Bureau Cultureel erfgoed van de gemeente Breda heeft op twee ochtenden een kort archeologisch noodonderzoek uitgevoerd aan de Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4 te Breda. Aanleiding voor het veldonderzoek was de voorgenomen nieuwbouw op het perceel.

Administratieve gegevens

Provincie Noord-Brabant

Gemeente Breda

Plaats Breda

Toponiem Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4

Objectcode BR-194-08

Centrumcoördinaten 112111 / 399963

Kaartblad 50 A

Onderzoeksmeldingsnr. 30018

RACM onderzoeks/Gereedmeldingscode 22275

Opdrachtgever BCE

Bevoegd gezag Gemeente Breda

Uitvoerder Gemeente Breda, Bureau Cultureel Erfgoed

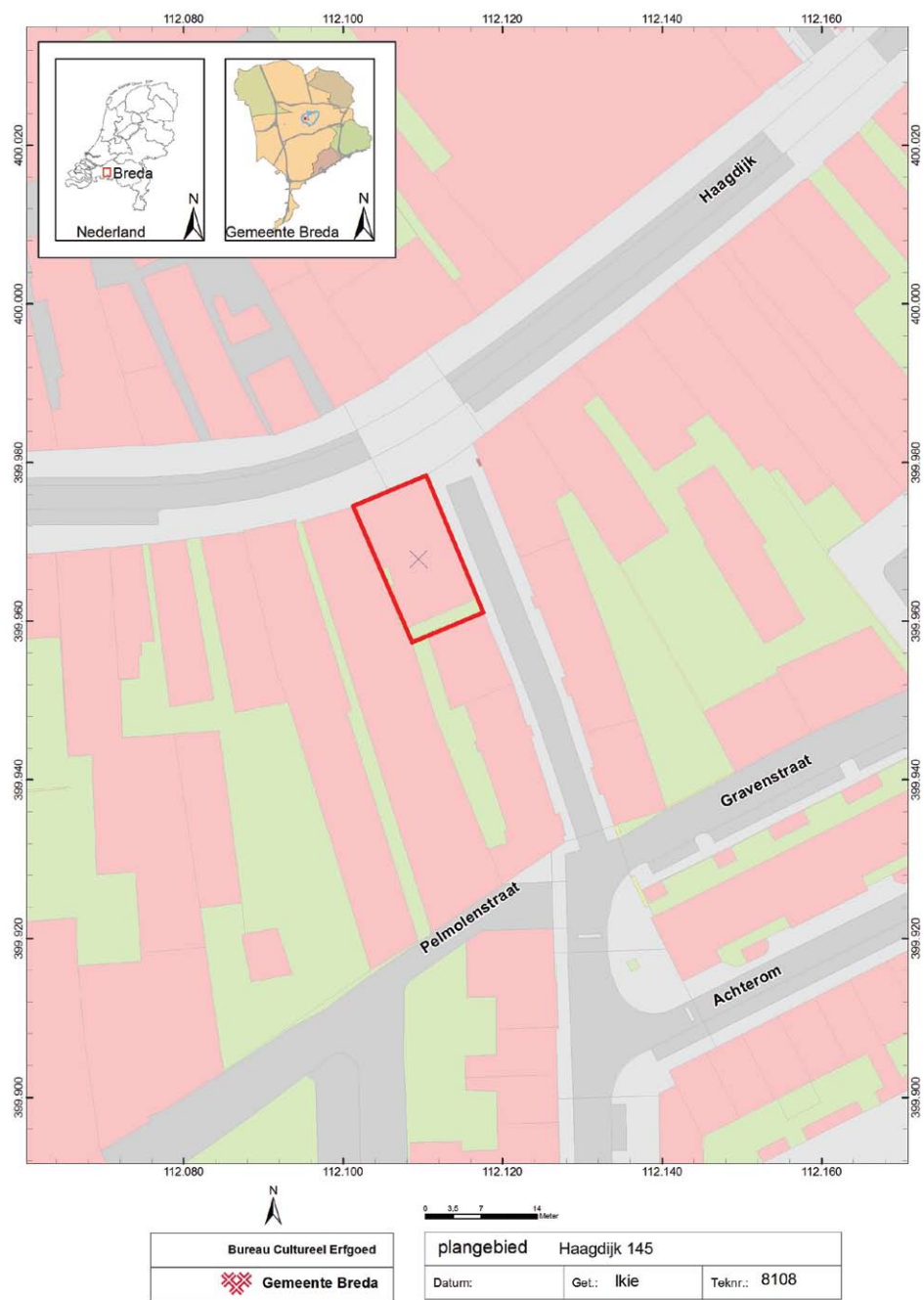
Veldarcheoloog drs. Erik Peters, drs. Gerjan Sophie en Hans de Kievith

2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

De Haagdijk is een van de oudste wegen van Breda. Al voor 1212 is de Haagdijk aangelegd in verband met het aantrekken van verkeer naar de nieuwe stad.

Het perceel Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4 was tot voor kort volledig bebouwd.



Afb. 1
locatie plangebied



Afb. 2
**Voormalige bebou-
wing Haagdijk 145 /
Pelmolstraat 4**

3

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS

Het plangebied ligt in 'het lage' van Breda. De Haagdijk moet gezien worden als een infrastructuureel 'kunstwerk', noodzakelijk om Breda met 'het hoge' te verbinden en het west-oost verlopende verkeer naar Breda toe te trekken.

Het plangebied is namelijk gelegen in een beemd, de plaatselijke aanduiding voor grasland dat eerst gehooïd werd en daarna gebruikt werd van het weiden van jong vee. Beemden kenmerken zich door een verhoudingsgewijs ondiep voorkomen van pleistocene afzettingen (dekzand) met daarop een veenlaag, afgedekt door een tussen de 14e en 16e eeuw afgezette kleilaag.

Direct ten zuiden van het plangebied heeft de Gampel gelopen, een zijrivier van de Mark.

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

In de omgeving van Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4 hebben in het verleden verschillende molens gestaan. De oliemolen Deckers, een rosmolen, stond direct ten zuiden van het plangebied bij de Gampel.

Afb. 3
Afb 3 Cultuurhistorische informatie van het Plangebied (Leenders 2006)



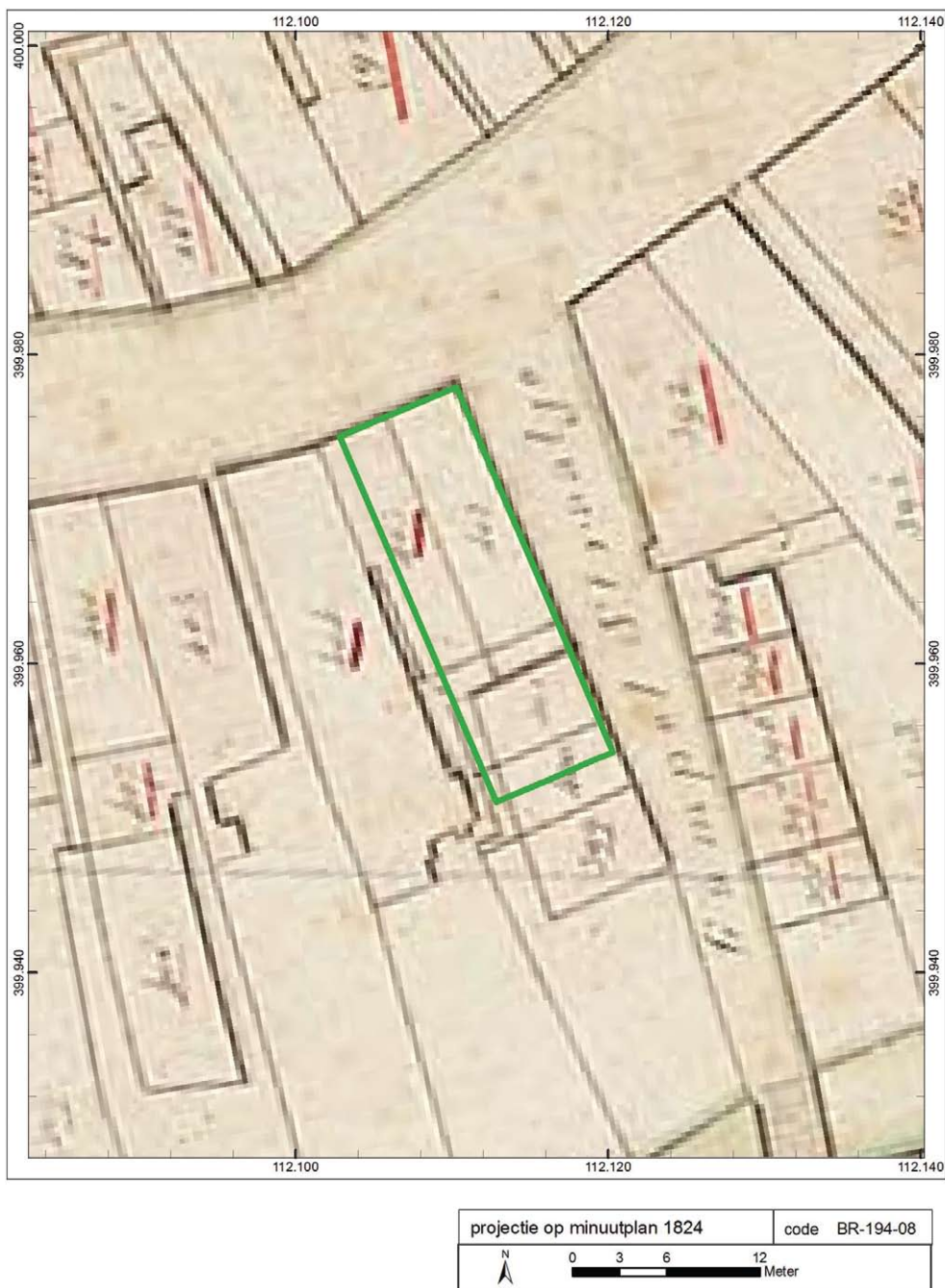
Tijdens de late middeleeuwen vormde de Haagdijk de westelijke toegangsweg tot de stadskern. Binnen een gebied dat in het noorden door de Donk en in het zuiden door het riviertje de Gampel, werd begrensd, ontwikkelde de Haagdijk zich tot een eigen stedelijke (lint-)structuur, die pas na de bouw van de tweede omwalling in de eerste helft van de 16e eeuw bij de stadskern werd gevoegd. De Pelmolenstraat vormde een ontsluitingsweg van het zuidelijker gelegen Boeimeer.

Aan de overzijde van de Pelmolenstraat is in 1985 een onderzoek uitgevoerd. Er zijn drie werkputten gegraven in de lengterichting van de straat, tussen de bebouwing van de Haagdijk en de (verdwenen) loop van de Gampel. Aan de kant van de Haagdijk was het oorspronkelijk oppervlak, dat op 1,85 m + NAP lag, bedekt door een vettig loopvlak met een hoge concentratie aan huishoudelijk afval. Het oudste materiaal dateert uit de veertiende eeuw. Een aanzet tot een dijklichaam werd niet vastgesteld. Bij de Gampel werd een dikke sliblaag aangesneden waarin op de veronderstelde plaats van de Gampelbrug en -poort enkele zware aangepunte houten palen aangetroffen werden. Opgaand metselwerk of eventuele puinlagen werden niet (meer) aangetroffen. Het vondstenmateriaal dat in het slib bij het houtwerk werd teruggevonden, dateert uit de zestiende tot achttiende eeuw.

In de omgeving van de Haagdijk hebben in het recente verleden meer archeologische onderzoeken plaatsgevonden. In 2001 is een quickscan uitgevoerd voorafgaand aan de ver-

vang van de riolering. In 2004 heeft BAAC een onderzoek uitgevoerd met als toponiem Donkvaart. In 2008 zijn onderzoeken uitgevoerd aan de Leuvenaarstraat 82. ADC Archo-Projecten heeft hier een gracht van de vesting Breda aangetroffen. Onder zoek Haagdijk-Leuvenaarstraat-St. Elisabeth is ook door ADC uitgevoerd. Hierbij zijn geen archeologische sporen aangetroffen. Bilan heeft aan Haagdijk 85-99 de eerste fase van het archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarvan de resultaten nog niet bekend zijn. De tweede fase van het onderzoek moet nog plaatsvinden. De resultaten hiervan moeten nog worden gepubliceerd.

In ARCHIS zijn tevens enkele waarnemingen bekend waarvan de status onduidelijk is. Dat betreft een Romeinse munt, die volgens archiefgegevens aan de Haagdijk is gevonden en een laat 17e-eeuws bord met tinglazuur dat door C. van Beek achter Haagdijk 120 is aangetroffen.



Afb. 4
Projectie plangebied
op minuutplan

5

DOELSTELLING

Het doel van het veldonderzoek aan de Haagdijk 145 / Pelmolenstraat 4 is het zo goed mogelijk uitvoeren van een waarneming nadat duidelijk was geworden dat grondwerkzaamheden waren uitgevoerd zonder contact met bevoegd gezag over archeologie. Aangezien het perceel deel uitmaakt van een gewaardeerd terrein (hoge archeologische waarde, centrum Breda) kan dat gebeuren door een archeologische begeleiding met beperkte verstoring.

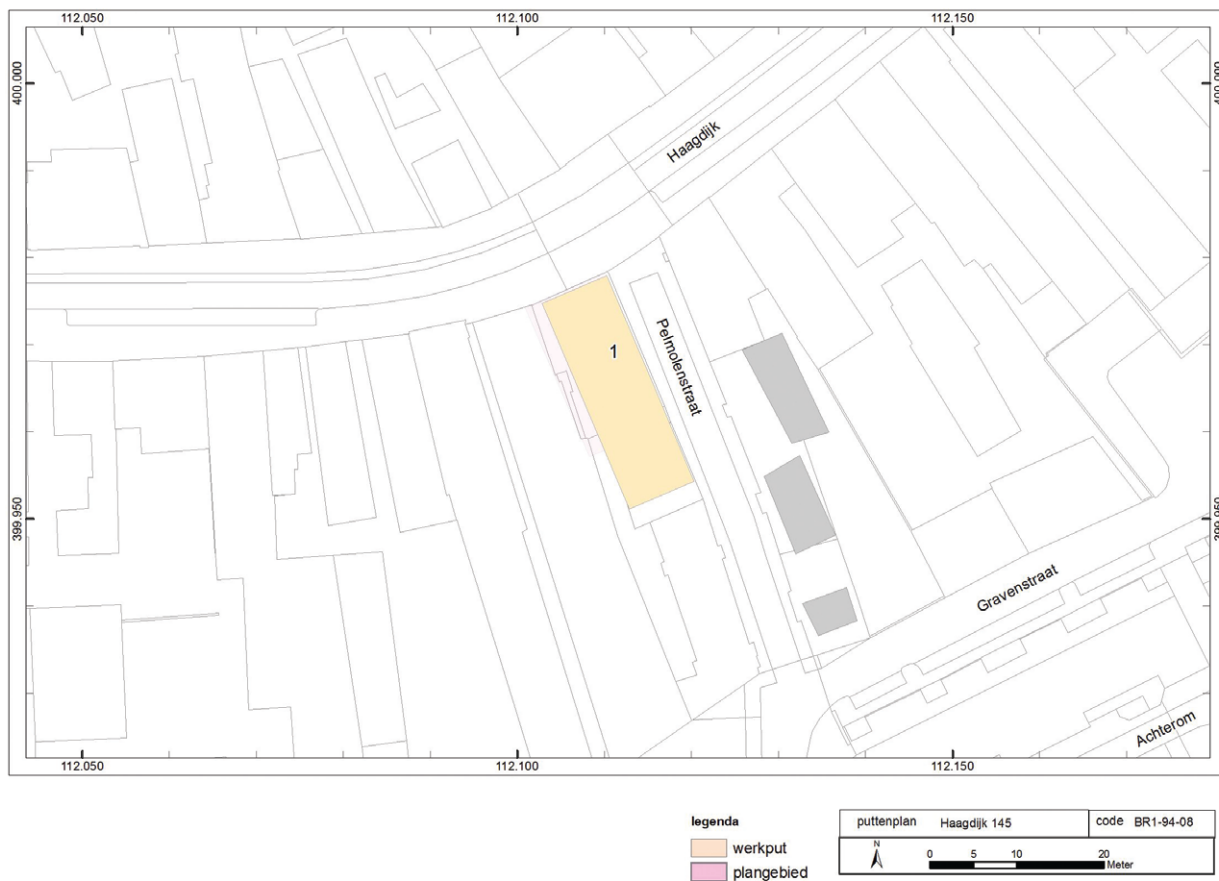
6

WERKWIJZE

Na de constatering van de uitvoering van sloop van de bebouwing is een veldwaarneming gedaan. Daarbij bleek de fundering van de gesloopte bebouwing reeds te zijn weggehaald. Het terrein was overal tot tenminste 0,60 m –mv ontgraven en ten dele tot circa 1,0 m –mv. Op circa 7,5 m van de Haagdijk, tegen het pand Haagdijk 147 aan is een keldermuur van het gesloopte pand aangetroffen op 0,60 m –mv. Deze muur is niet dieper blootgelegd.

Voor de geplande nieuwbouw is aan de oostkant van het perceel een gedeelte dieper uitgegraven ten behoeve van de plaatsing van een kelder. Ook hier kon, letterlijk met de betonnen kelder zwevend boven de bouwput, nog een korte profielopname worden uitgevoerd.

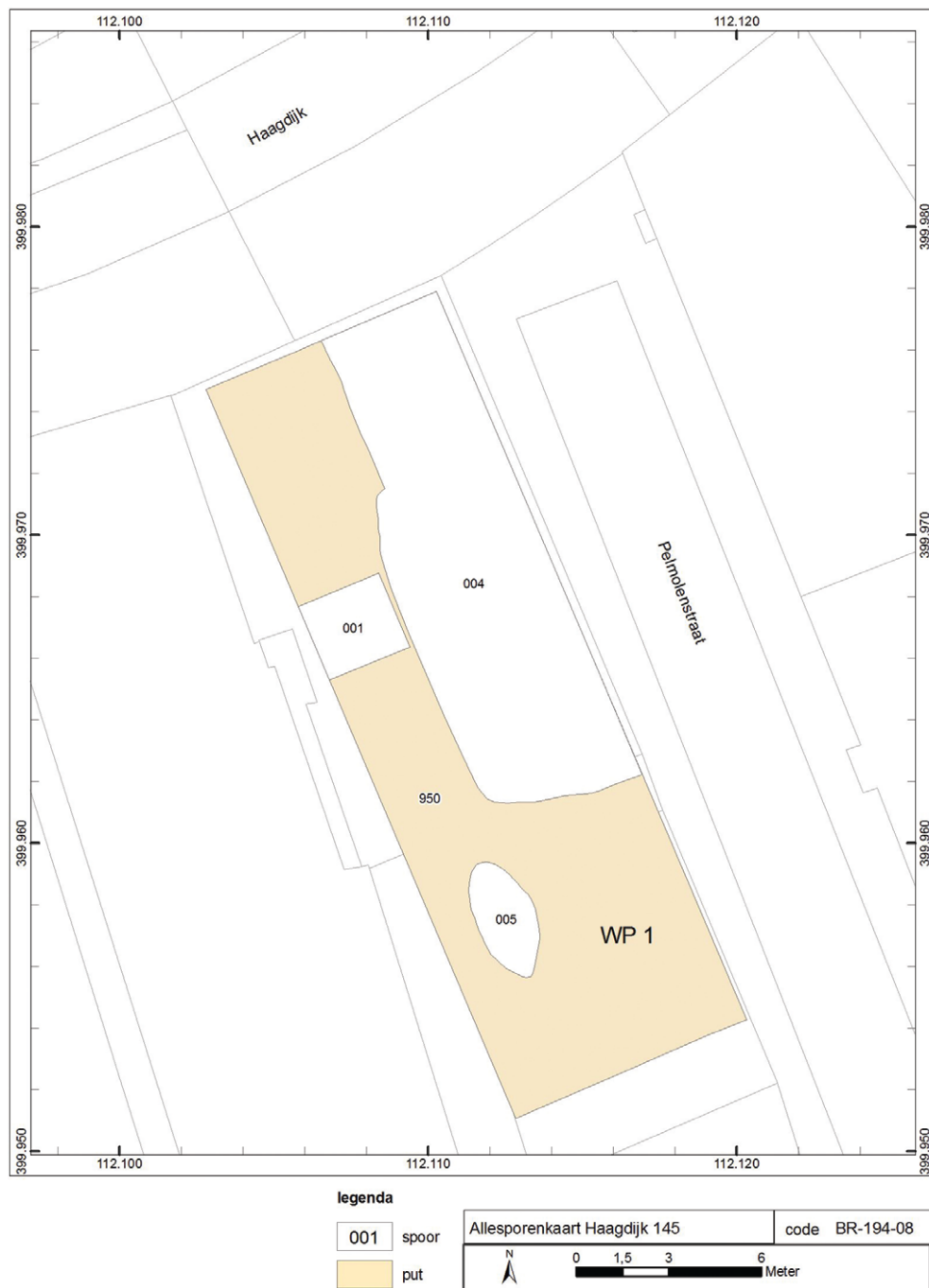
Afb. 5
puttenplan



7

RESULTATEN

De sloop van de bebouwing en de fundering hebben niet tot waarneming van archeologische sporen geleid, uitgezonderd het bovenaanzicht van de kelder. De tot 0,60 respectievelijk 1,00 m –mv afgegraven grond was allemaal geroerd.



Afb. 6
Alle sporenkaart

Het profiel dat aan de Haagdijkzijde is gedocumenteerd heeft geen archeologische vondsten opgeleverd. Het profiel dat is waargenomen is als volgt te beschrijven:

- Maaiveld – 0,90 m –mv: geroerd pakket met (recent) puin
- 0,90 – 1,40 m – mv: donkerbruin-grijs, matig humeus, zwak siltig, matig fijn zand.
Waarschijnlijk ophogingspakket met plaggen.
- 1,40 – 1,60 m –mv: grijsbruin, zwak siltig , matig fijn zand.
- 1,60 – 1,90 m –mv: geelgrijs, zwak siltig , matig fijn zand.
- 1,90 – 2,20 m –mv: donkerbruin, zwak siltig , matig fijn zand, met vlekken geel zand.
Spikkels houtskool.
- 2,20 - 2,40 m –mv: licht geelgrijs , zwak siltig, matig fijn zand.

De interpretatie van het profiel is behalve de plaggenlaag vrij lastig, aangezien er geen vondst-materiaal te voorschijn is gekomen.



Afb. 7
Profielfoto

Het onderste niveau lijkt het uitgangsmateriaal, de C-horizont. De top van de laag daarboven 1,90 -2,20) kan een eerste loopniveau zijn. De twee daarboven liggende lagen zijn mogelijk ophogingslagen, met daarop een nieuw loopvlak .

Daarbovenop ligt een humeus pakket met dunne, licht bandjes. Zeer waarschijnlijk is sprake van een ophoging met plaggen.

Uit dit profiel is echter niet op te maken of deze ophoging te maken heeft met de aanleg van een dam waarop de Haagdijk is aangelegd, of te maken heeft met bebouwing of iets anders. De profielopbouw laat geen klei- of veenlagen zien, die in het lage van Breda wel kunnen worden verwacht.

8

CONCLUSIE

Het veldonderzoek toont aan dat er geen archeologische resten in de ondergrond van het plangebied geconstateerd zijn. Dit komt echter niet overeen met het verwachtingspatroon dat hoog was. Eerdere ontginningswerkzaamheden en andere graafactiviteiten zouden een eventuele archeologische vindplaats verstoord kunnen hebben. De profielopbouw aan de Haagdijk doet vermoeden dat er ophoging heeft plaatsgehad. Het ontbreken van vondstmateriaal maakt het echter moeilijk een datering te koppelen aan de waargenomen lagen in het profiel. Bovendien is op basis van de waarneming niet eenduidig vast te stellen of de Haagdijk wel of geen dijk is.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

Aan de hand van de gegevens uit het veldonderzoek wordt geen waardestelling bepaald die door de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is voorgeschreven. De waarneming betreft een bodemingreep op het volledige perceel en is daarmee gelijk te stellen aan een opgraving.

10

Literatuur

Koot, C.W./ R. Berkvens (ed.), 2004: Bredase akkers eeuwenoud 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei, Rapportage Archeologische Monumentenzorg 102, ErfgoedStudies Breda 1

Leenders, K.A.H.W., Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde. Ontginnings- en nederzettingsgeschiedenis van het noordwesten van het Maas - Schelde - Demergebied, 400 - 1350. Een poging tot synthese. Zutphen, 1996.

Leenders, K.A.H.W., Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda, Breda 2006.

Websites

www.archeologie.breda.nl

www.archis.nl

www.bodemdata.nl

www.dewoonomgeving.nl

Noten

1 Leenders, 2006.

